

Dr. Szekeres József

Városházi kísérlet a hidak és közművek megmentésére 1944 őszén

1944. október 15-én a Horthy-féle háborúból való kiugrás sikertelen kísérletét követően a náci Németországot feltétel nélkül kiszolgáló Szálasi Ferenc vezette nyilaskeresztes párt került hatalomra. Ez a fordulat kétségtelemné tette, hogy az ország még fennmaradt erőforrásait, embertartálékát bevetik a már elvesztett háborúba, továbbá, hogy Magyarország falvait és városait a német hadsereg csak lépésről lépésre fogja feladni, s ez együttjár az épületek lerombolásával és a lakosság nagy embervesztéseivel.

Az 1944 szeptemberében újjáalakult Magyar Kommunista Párt, felismerve a veszélyes kilátásokat, már 1944 októberében felhívással fordult Budapest népéhez: „... a magyar reakció politikájának nyomát üszkös falvak, romba dől városok, katonák, nők, gyermekek hulláinak ezrei és hontalanul menekülők áradata jelzik. Mint a többi városban, Budapesten is elrendelték a fontosabb üzemek, közművek, középületek, hidak és pályaudvarok aláaknázását. A németek visszavonulásuk fedezésére arra készülnek, hogy tömbről tömbre védekezve, robbantásokkal akadályozzák meg a Vörös Hadsereg előrenyomulását. Budapestet Varsó sorsára akarják juttatni!”

A kommunista párt felhívása a főváros lakosságának csak egyes rétegeihez jutott el; a munkásság legöntudatosabb csoportjai harci alakulatokba tömörültek, ezek október 15-e után fegyveres ellenállási, sztrájk és szabotázs akciókat hajtottak végre. Erre törekedett az 1944 áprilisában a Béke Párt kezdeményezésére létrejött Magyar Front is, amely tömörítette a szociáldemokrata, a kisgazda és a paraszt pártot, majd csatlakozott hozzá a legitimista Keresztkereszt Szövetség is. A fasiszmus elleni nemzeti összefogás politikájának jegyében még számos más polgári és baloldali értelmiségi ellenállási csoport működött.

A tömegméretű ellenállásra, a fegyveres felkelésre vonatkozó törekvések, felhívások azonban nem jártak megfelelő eredménnyel. Az ellenforradalmi rendszer ugyanis negyedszázadon át kíméletlenül üldözte a haladó eszmék híveit, a kommunistákat,

a szocialistákat és általában a baloldali ellenzéki személyiségeket; bebörtönözte, internálta, deportálta, büntetőszázadokban a frontra küldte ellenfeleit. Másfelől nem maradt hatástalan az ellenforradalmi rendszer negyedszázados sovíniszta, nacionalista, antiszemita propagandája és demagógiája. Közrejátszott a kisgazda párt és a szociáldemokrata párt ún. kivárási politikai vonalvezetése is.

Mindemellett a háborúnak ebben a szakaszában a főváros lakossága javarészt szemben állt a náciizmussal, megelégedte a nyilaskeresztes párt és a kormányzat terrorját s a minél előbbi békét kívánta. De e szembenállás, éppen az előzőekben említett okok miatt, felemás módon nyilvánult meg: csak kevesen voltak hajlandók részt venni a Budapest védelmét elősegíteni hivatott erődítési és sáncászati munkákban, nem engedelmeskedtek a nyilas kormány bevonulási és kiürítési parancsainak, tízezerszám bujkáltak a katonaszökevények, és hamis igazoló papírokkal ellátott üldözöttek. A magyar katonai alakulatok soraiban is terjedt az elégedetlenség.

Ilyen körülmények közepette érkeztek el 1944. november első napjaiban a Budapest keleti és déli oldalán elterülő elővárosokhoz a felszabadító Vörös Hadsereg katonái. A közhangulat ezekben a napokban méginkább az értelmetlen harc folytatása, a további rombolások és a fasiszta erőszakoskodások ellen fordult. A peremvárosok — Kispest, Pesterzsébet, Soroksár, Csepel — lakosságának háborúellenes hangulataira jellemző, hogy maga a német katonai parancsnok kérte a hadművelleti kormánybiztost: tegyen ellenintézkedéseket. Az érintett városok lakossága ugyanis vonakodott részt venni az erődítési munkákban, tiltakozott harckocsiárkok s más akadályok létesítése, a hidak s más közművek robbantása előkészítése ellen. A kiürítéshez kiállított vonatszerelvények napokon át üresen álltak az állomásokon, sőt Csepelen a munkások, katonák és a kisegítő karhatalmi alakulatok fiataljai fegyveresen szegültek szembe — eredményesen — a fasiszta kiürítési parancsoknak.

BUDAPEST NÉPÉT

nagy veszély fenyegeti, mert tétlenül nézi egyre kétségbeejtőbb helyzetét. Tétlensége azokban az illúziókban keresendő, amikből a tömegek passzivitása táplálkozik. Reménykedve kérdik: nyílt város lesz-e Budapest?

Az ilyen kérdésre vagy sürgetésre a kormány igyekszik kitérő, kicsit biztató feleletet adni. A németek nem köntörfalaznak. Hivatalos katonai szószólójuk a Wilhelmstrassen így nyilatkozott nov. 6-án:

„A német hadvezetőség mindent megtett Párizs és Róma kiürítése érdekében. Ezzel szemben az ellenség semmibe sem vette a németek jószándékát. Minthogy a német birodalom területén is minden várost és helységet az utolsó tégláig védelmeznek, ennél fogva nincs ok arra, hogy Magyarországon másként járjanak el.”

De Rómát és Párizst nem a németek „jószándéka” tette nyílt várossá. Rómában a nép nyomása, Párizsban a lakosság fegyveres harca kényszerítette erre a németeket. Budapesten — úgy gondolják — éppúgy nem fognak belső ellenállásba ütközni, mint a német városokban, tehát itt is „az utolsó tégláig” lehet majd harcolni.

A nyílt várossá nyilvánítást nem fogjuk ajándékként kapni: *Fegyverrel kell azt kiharcolni!*

Felhívás Budapest népéhez. Megjelent az illegális Szabad Nép 1944. december 1-i számában

A budapesti és Pest környéki lakosság fokozódó háború- és németellenes hangulata, a kiürítési törekvések csődje s az a kilátás, hogy Budapest harci cselekmények színtere lesz, miközben a menekültek áradata révén kétmillióra felduzzadt lakosság nagy megpróbáltatásoknak lesz kitéve, arra kényszerítette a főváros vezetőségét, hogy felmérje a helyzetből adódó intézkedéseket. 1944. október 25-én a Belügyminisztériumban a főváros kiürítésének lehetőségeiről tárgyalva megállapították, hogy még kényszerkiürítés esetén is — eltekintve attól, hogy megfelelő szállítóeszközök és elégséges felvevő területek sem álltak rendelkezésre — legalább másfélmilliónyi ember maradna vissza, akiknek sorsáról, közgazgatásáról valamiképpen gondoskodni kellene. Az értekezleten az elnöklő belügyminiszter megjegyezte: intézkedni kellene az iránt, hogy Budapesten a közműveket ne robbantsák fel. Tájékoztatta az értekezlet résztvevőit, hogy tárgyalások folynak a német és a magyar katonai parancsnokságok között a felrobbantásra kerülő objektumok kijelölésére.

November 2-án újabb megbeszélés zajlott le a kiürítés lehetőségeiről. Ezen a kitélepítési kormánybiztos kijelentette, hogy Budapest és a környező városok mintegy kétmillió lakosságát legfeljebb csak gyalogmenetben lehet eltávolítani. A dolog képtelenségét igazolandó, megjegyezte, hogy a rendelkezésre álló utak csekély mennyisége miatt ez két évig tartana. Arról már nem is szólva, hogy sem a Dunántúlon, sem Németországban nincs hely ekkora embertömeg elhelyezésére.

A vészterhes jövő az egyházak vezetőit is megmozdulásra készítette. Október 27-én Serédi hercegprímás, úgy is mint „a Székesfőváros főpásztora” felkereste Szálasi Ferenc „nemzetvezető-miniszterelnököt”, valamint Edmund Veesenmayer teljhatalmú magyarországi német megbízottat. Mint a hercegprímásnak Farkas Ákos polgármesterhez intézett leveléből idézve feltehető, arra kérte őket: „... ha az a biztos veszedelem fenyegetne, hogy Budapest székesfőváros hadművelési területté válik: az nyílt várossá deklaráltassék, hogy sem polgári lakosságának eltávolítására, sem pedig benne harcokra ne kerüljön sor. Így Isten

segítségével közel kétmillió pesti és Pest környéki lakos megmenekülne, a székesfőváros pedig műemlékeivel, gyönyörű templomaival, köz- és magánépületeivel, hídjaival és nagy-szerű üzemi berendezéseivel épségben maradna.” Ugyanezen napokban más egyházak képviselői is hasonló lépéseket tettek a főváros megmentésére.

Ilyen körülmények között következett be november 4-én a zsúfolásig telt Margit-híd pesti szárnyának — a hídon átvezető gázvezeték állítólagos meghibásodásával megindokolt felrobbanása. A robbantásban feltehetően véletlen is közrejátszott, hiszen a hídon elhelyezett aknáknak műszaki ellenőrzésén éppen abban az időpontban mintegy 40 főnyi német alakulat dolgozott. Am a bekövetkezett katasztrófa rávilágított arra, hogy — tudatosan, hideg fejjel végzett számítások alapján — minő végzetes sorsot készítettek elő a magyar főváros elpusztítására a német fasiszták és a nyilas cinkosaik.

A főváros polgármestere 1944. április 14-e óta Doroghi Farkas Ákos volt. A Keresztény Községi Párt szélső jobbszárnyához tartozó, egykor alacsony beosztású városi tisztviselő számára a Gömbös-kormány városházi hatalomátvétele nyitotta meg az előrelépés lehetőségét a hivatali ranglétrán. 1934-ben ebből a jelentéktelen előadóból egyszerre az elnöki osztály nagyhatalmú tanácsnoka lett, akinek állásfoglalása a városházi dolgozók tízezreinek sorsát befolyásolta. Tisztségét azonban Gömbös halála után nem tudta megtartani, s mindössze a közüzemek és városi érdekeltségű egyéb vállalatok irányítását végző üzemgazdasági osztály tanácsnoka lett. Az 1930-as évek végén s az 1940-es évek elején többször is megpróbálkozott elnyerni az alpolgármesteri címet, de a szabadkőműves múltjáról ismert, az uralkodó osztályok liberális csoportjához tartozónak tekinthető Szendy Károly polgármestersége időszakában a szélsőjobboddallal erősen szimpatizáló Doroghi Farkas nem jutott közlebb a hatalom csúcsaihoz. Az ország német megszállása s az úri középosztály szélsőjobb és imrédysta csoportjainak hatalomra kerülése nyitotta meg az utat Doroghi Farkas Ákos polgármestersége előtt. Tisztehez mindenáron ragaszkodott; készségesen igyekezett végrehajtani az egymással meglehetősen ellen-

tetes politikai irányvonulat megvalósító Sztójai és Lakatos kormányok rendelkezéseit. A nyilas puccs után is a helyén maradt, és Szálasiék bizalmi embereként — a szintén keresztény párti jobbszárnyról elindult Mohai (Mohaupt) Gyula nyilas főpolgármesterrel együtt — szolgálta a nemzetvesztő politikát.

A városházi vezetőség további tagjai ebben az időben már jórészt a polgármesterehez hasonló politikai pályát futottak be, és hozzá hasonló beállítottságúak voltak. Az ellenzékét fokozatosan kiszorító városvezetés az ország német megszállása után már azoktól is igyekezett megszabadulni, akik meggyőződéssel szolgálták a „keresztény kurzust”, de a legszélsőségebb nyilas terrorral szemben fenntartásaik voltak. Ezeket az ország megszállása után nyugdíjazták, vagy felmentették őket állásukból.

De még ez a „megtisztított” városvezetés is kénytelen volt valamit tenni. Egyfelől a pusztítás következményeitől való féltelműben, másrészt az egyházak vezetőinek erkölcsi nyomására, végül, de nem utolsósorban azért, hogy a fasiszták pusztításai ne kergessék a lakosságot „a bolsevista ellenség karjaiba”, kísérletet tettek a fővárosra váró megpróbáltatások enyhítésére.

A Margit-híd katasztrófája szombaton kora délután történt. A rákövetkező hétfőn, november 6-án a „honvédelmi miniszter útján a hidak és közművek épségben hagyásáról” szóló, a kormányhoz felterjesztendő memorandumról és a fővárosi irányítás alatt álló köz- és hadiüzemek vezetőihez intézendő, a robbantásokat megtiltó bizalmas polgármesteri rendelet szövegéről határoztak.

A felrobbantott Lánchíd és a lerombolt budai Várnegyed

A memorandum szövege a következő:

„Nagyméltóságú Miniszter Úr!

Budapest székesfőváros vezetősége mélyes hazafias aggodalomtól és súlyos felelősségérzetétől indítva, azzal a kéréssel fordul a m. kir. kormányhoz, vesse latba minden tekintélyét az illetékes német katonai parancsnokságnál és szükség esetén a legfelső német hadvezetőségnél, hogy Budapest hidait és közműveit kímélje meg a már eddig is erősen sújtott lakosság és az utókor számára.

A budapesti Duna-hidak a főváros életének különlegesen fontos tényezői. Megépítésük nagy anyagi áldozatokkal és műszaki nehézségek közepette hosszú évtizedeken át történt. Ezeknek részben, vagy egészben történő szétrombolása pótolhatatlan hiányt okozna, mert a Dunán megfelelő hidnyílások mellett ilyen hidakat csak több évtized megfeszített munkájával lehetne újból felépíteni. Felrobbantás esetén a hidroncsok a Duna budapesti leszűkített medrében jégzajlásnál olyan akadályt képeznének, melyek a fővárost katasztrofális árvízveszélybe sodornák. Ezek a hidak mind esztétikai kiképzésük, mind konstrukciójuk által Európa műszaki köreinek elismerését érdemelték ki. Ezt ékesszólóan igazolja az a körülmény, hogy a világhírű müncheni Deutsches Múzeum-ban igen nagy méretű ezüstözött másolatban látható a budapesti Erzsébet-híd, mögötte a Duna-part elragadó panorámájának képével és a szakszerű magyarázattal, mely azt világítja meg, hogy a híd technikai és művészeti szempontból Európának egyik legjelentősebb alkotása és értéke.

A hidak felrobbantása a haditechnika fejlettsége mellett alig hátráltatná az ellenséget, de mérhetetlen kárt okozna a polgárság életében a háborút követő időszakban is. A magyar gyáripar a bombázások folytán bekövetkezett leromlása folytán talán évtizedekig sem jutna olyan helyzetbe, hogy a hidakat újra építhetné.

Az összes közúti hidak felrobbantása esetén a főváros pesti része teljesen gáz nélkül marad. Amennyiben az Erzsébet-hídat és Lánchídat nem robbantanák fel, a belső városrészek bár nagyon

lecsökkentett mértékben, gázzal elláthatók lennének.

Az összes hidak felrobbantása esetén, de feltételezve azt, hogy a Duna alatti alagút épségben marad, a város egyes részeit árammal csökkentett mértékben el lehet látni. A BESZKÁRT azonban ez esetben áramot egyáltalán nem kaphatna.

Pest szennyvíze és csapadékvize az Összekötővasúti-híd mellett torkollik a Dunába. Mivel a kitorkollás mélyebben van, mint a Duna átlagos vízszintje, a szennyvíz nem ömölhet szabadon a Dunába, hanem azt az év nagyobb részében szivattyúzni kell. A 2000 LE-s szivattyútelep mp-ként kerekén 30 000 liter vizet képes a Dunába szivattyúzni.

A bombázások során a szivattyútelepre 31 bomba esett. A nagy károk ellenére az üzem minden körülmény között fenn kellett tartani, mert különben súlyos közegészségügyi hátrányok álltak volna elő. Azonkívül, ha a csatornák lefolyása akadályozva volna, a visszaduzzadó víz Pest pincéit és óvóhelyeit elöntené.

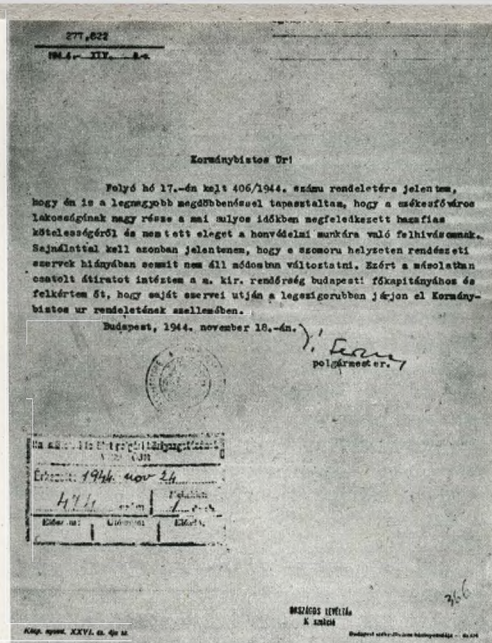
Arról értesültünk, hogy a telep kerítése mellett a Laczkovits utcában húzódó vasúti töltést a német hadvezetőség végig aláaknáztatta. Az aknák felrobbantása esetén a fontos szivattyútelep is úgy megsérül, vagy elpusztul, hogy annak üzeme megszűnik.

A szivattyútelep épületeinek a bombázások következtében ma már úgy sincs meg a kellő szilárdsága. Az aláaknázott töltést a 4.80 M. átmérőjű gyűjtőcsatorna is kereszteli. A robbantás során tehát a főgyűjtőcsatorna beomlásának veszélye is fennáll.

Ha a szivattyútelep elpusztulna, Pesten belátható ideig szennyvíz nem folyhat el az egészségügyi berendezések nem lesznek használhatók.

Ezenkívül a Duna magas vízállása elárasztásokat idézhet elő a város belső területén.

Mindezekből kitűnően Budapest hidainak és közműveinek elpusztítása — nézetünk szerint — nem okozna számottevő hátrányt az ellenségnek, de oly mértékben sújtaná a védtelen és jóérzésű lakosság százazreit — köztük nem kis számban német eredetű, német anyanyelvű személyeket,

Polgármesteri jelentés arról, hogy a lakosság távol tartja magát az erődépítési munkálatoktól

sőt Budapesthez ragaszkodó német állampolgárokat is —, mely politikai szempontból is beláthatatlan következményeket idézhetne elő.

Ez az oktanalpusztítás, több mint egymillió ember életlehetőségeinek veszélyeztetése egyrészt érzelmileg a bolsevista ellenség karjaiba kergetné a lakosságot, másrészt olyan általános és féltelen keserűséget és gyűlöletet váltana ki a németesség ellen, amit a háború folytatása érdekében is feltétlenül elkerülendőnek tartunk.

Magyarország, mint a nagy német birodalom kiotartó szövetségese megérdemli azt a kíméletet, amelyet fővárosa számára ezúttal kérünk.

Az előkészített, sőt egy végzetes hiba folytán részben már meg is történt borzalmas pusztításért a nemzet ítélőszéke előtt rettentő súlyos felelősséggel tartoznánk.

Ennek tudatában jelentkezünk a végveszély utolsó órájában komor kérésünkkel, mert meggyőződésünk szerint minden felelős tényezőnek, minden jóérzésű magyar embernek szót kell emelnie és minden eszközzel odahatnia, hogy ez a jóvátehetetlen és a hadihelyzet által sem feltétlenül megokolt pusztítás megakadályoztassék.”

A robbantásokat megtiltó polgármesteri rendelkezés szövege a következő:

„Bizalmas

A kormányhatóság rendelkezésben közölte az esetleges katonai kiürítéssel kapcsolatban a hadiüzemek üzemeltartásának, illetve munkabeszüntetésének módjait.

A rendelkezés többek közt gondoskodik arról is, hogy abban az esetben, ha a polgári lakosság eltávolítása nem történne meg, a lakosság ellátását szolgáló közüzemeket és egyéb hadiüzemeket nem szabad megbénítani.

Mivel a lakosság elsőrendű közszükségleteinek ellátásáról a szoros értelemben vett székesfővárosi hadiüzemeknek kívül egyéb fővárosi hivatalok, intézetek, intézmények is gondoskodnak: mindezeknek üzemben tartásáról, illetve működtetésükről a következőkben rendelkezem.

Budapest Székesfőváros Elektromos Műveinek, Gázműveinek, Vízműveinek, Községi Élelmiszer-árúsító Üzemének, Községi Kenyérgyárának, Községi Lóhúsüzemének, az Állatvásárok és Közvágóhidaknak, valamint a Vásárcsarnok gépezetének, mint hadiüzemnek azok a tisztviselő- és munkáskalmazottai, akiknek közreműködése az üzemvitelhez okvetlen szükséges, szolgálataikat a főváros katonai kiürítése esetén továbbra is ellátni kötelesek és Budapest területét nem hagyhatják el.

Ez a rendelkezés értelemszerűen kiterjed a székesfővárosnak mindazokra a hivatalaira, intézeteire és intézményeire, amelyek a lakosság elsőrendű közszükségleteinek kielégítésére hivatottak. Éspedig: a csatornaszivattyú telepekre, a csatorna-fenntartásra és árvízvédelemre, az állategészségügyi

telepre, az ebédeltetési akcióra (népkonyhák), az anyaggazdasági intézetre, az egészségügyi intézményekre (kórházak, kórházak gyógyszerárjai és központi gyógyszerraktár; fertőtlenítő intézet, közegészségügyi intézet, temetkezési intézet, köztemető, köztisztasági hivatal, gyógyfürdők, népfürdők).

Felhívom végül az üzemek, intézetek és intézmények szerint illetékes ügyosztályok vezetőit, hogy az ügykörükbe tartozó üzemek, intézetek és intézmények központi igazgatásának ellátására szükséges tisztviselő és altiszt személyzetet haldéktalanul jelöljék ki és a polgármesteri XII. ügyosztály útján hozzám jelentsék be.

Erről a főpolgármester urat, az alpolgármester urakat, tudomásulvétel végett utalással a 18.905/1944.-I.p.m.sz. rendeletre, Budapest Székesfőváros honvéd közigazgatási és gazdasági parancsnokát, valamint a polgármesteri I., V., és XIV. ügyosztályokat; az érdekelt hivatalok, intézetek, intézmények és üzemek vezetőinek bizalmas értesítést végett a polgármesteri II., VIII., IX., XI., XII. és XVI. ügyosztályokat és végül megőrzést végett a városháza Légoltalmi Letétgyűjteményét (Bazilika attemploma) értesítem.

dr. Farkas
polgármester."

Ez utóbbi bizalmas rendelethez, mely a Budapest Főváros Levéltárában levő főpolgármesteri bizalmas irattárból került elő (245/1944. sz.), néhány megjegyzés kívánkozik. Elsősorban: mindmáig nem került elő az idézett dokumentum első sorában hivatkozott kormányhatósági rendelet, s kérdés, hogy kiadtak-e egyáltalán ilyen rendelkezést. A precíz városházi ügyintézés ugyanis valahányszor kormányutasításokra hivatkozva rendelkezett, minden esetben közölte a kormányrendelet számát, kiadásának keltét stb. Itt feltehetően arról lehetett szó, hogy e rendelkezés kibocsátása a belügyminiszter hallgatólagoz hozzájárulásával, továbbá az előzőekben említett német—magyar katonai tárgyalásokon magyar részről felvetett robbantáskorlátozási kérelemmel összehangzóan történhetett meg.

Bár e rendelkezés kiadása járt némi kockázattal, és kétségtelen tény, hogy a közművek egy része megmenekült ezáltal a módszeres elpusztítástól, a városházi fellépés nem tekinthető az „ellenállás” megnyilvánulásának. Tudjuk persze, hogy Budapest háborús sorsa nem a Városházán dőlt el, de valami hatáskörük azért volt! A két, sebtiben papírra vetett dokumentum jelentősége eltörpül, amint a fasizmust támogató intézkedések sokaságával és az elmulasztott lehetőségekkel vetjük össze.

A tényleges döntéseket meghozó hitlerista kormányzat éppen a közölt memorandum és bizalmas rendelkezés elkészítésének napján, azaz 1944. november 6-án, mintegy előre válaszolva a felterjesztésre — feltehetőleg Serédi hercegprímás hivatalos intervenciójára burkoltan reagálván —, nyilatkozatot tett közzé Berlinben Budapest katonai védelméről. A hivatalos kormányzóvivő közlése szerint: „A német hadvezetőség mindent megtett Párizs és Róma kiürítése érdekében. Ezzel szemben az ellenség semmibe vette a németek jószándékát. Minthogy a német birodalom területén is minden várost és helységet az utolsó tégláig védelmeznek, ennél fogva nincs ok arra, hogy Magyarországon másként járjanak el.” Természetesen e közleményt a korabeli nyilas sajtó nem hozta nyilvánosságra, mert nem akarta az amúgy is feszült közhangulat

tot még inkább a német „szövetségess” ellen ingerelni.

A menekülést, a kiutat a Magyar Kommunista Párt által közzétett felhívásban körvonalazott módon lehetett volna csupán biztosítani:

„Budapest népét nagy veszély fenyegeti, mert tétlenül nézi egyre kétségbeejtőbb helyzetét... Rómát és Párizst nem a németek jószándéka tette nyílt várossá; Rómában a nép nyomása, Párizsban a lakosság fegyveres harca kényszerítette erre a németeket. Budapesten — úgy gondolják — éppúgy nem fognak belső ellenállásba ütközni, mint a német városokban, tehát itt is az utolsó tégláig lehet majd harcolni. A nyílt várossá nyilvánítást nem fogjuk ajándékként kapni. Fegyverrel kell azt kiharcolni!”

Sajnos a közölt felhívásnak az előzőekben említett tényezők hatására nem lehetett meg a kívánt mértékű fogantatja. Budapest pusztulását az ellenállási mozgalom erőinek elégtelensége miatt már nem lehetett megakadályozni.

1944 novemberének közepén már elhatározott tényné vált, hogy a fasiszta hadigépezet Budapestet harctérre változtatja, azaz nem adja fel a reménytelen küzdelmet. A főváros vezetőinek a fegyveres harcok időszakára, a hidak felrobbantása miatt két részre szétszakadó város irányítására vonatkozóan előzetes intézkedéseket kellett tenniük. A hidak felrobbantásával összefüggő rendelkezésekről a polgármesteri országmozgósítási (XIV.) ügyosztály november 15-én a következő jelentést intézte a főváros vezetőségéhez:

„Szigorúan bizalmas!

Ha a hadihelyzet szükségessé teszi, a hidakat fel fogják robbantani. Az erre vonatkozó parancsot Breit páncélos tábornok, a budapesti hídfőre támaszkodó német páncélos hadtest parancsnoka adja ki a Bellevue szállodában székelő Geit őrnagy útján. A hidak felrobbantását Meyer német százados parancsnoksága alatt álló német utászegységek hajtják végre. Meyer százados közlése szerint a hidak felrobbantásához szükséges utólagos műszaki munkálatok végrehajtásához a parancs vételétől számított 2 órai idő kell, de szükség esetén ez az idő megrövidíthető. Meyer százados harcálláspontja a Gellért szállodában van.

Folyó hó november 17-én reggel 8 órától kezdve a városparancsnokság, a rendőrfőparancsnokság és a légoltalmi parancsnokság 24 órai váltással 1-1 összekötő tisztet rendelt ki Meyer százados mellé. Mind a három összekötő tiszt gépjárművel rendelkezik.

Ha Meyer százados a hidak felrobbantására vonatkozó parancsot megkapja, az összekötő tisztek gépjárművön azonnal az őket kiküldő parancsnokságukhoz sietnek és jelentést tesznek.

Az iparügyi minisztériumban folyó hó 16-án délután 14 órától kezdve többek között a székesfővárosi tűzoltóságnak és nagyüzemeknek (Elektromos művek, Gázművek, Bszkrt) van 1-1 küldönce, aki a hidak robbantásáról szóló értesítés vétele után azonnal jelentést tesz felettesének. Célszerű volna ezeket a küldöncöket legalább kerékpárral ellátni, mert a telefonhálózat működésére akkor, amikor már a hidak robbantására sor kerül, nem lehet számítani. Tehát úgy a tűzoltóság, mint a fővárosi nagyüzemek két vonalon, és pedig a légoltalmi parancsnokság útján, valamint a rendőrfőparancsnokság által kiküldött tiszte és az iparügyi minisztériumba kiküldött küldöncök útján értesül a hidak felrobbantásáról.

A székesfőváros vezetősége eszerint két helyről

kap értesítést, és pedig a légoltalmi parancsnokság és a polgármesteri XIV. ügyosztály útján, továbbá az iparügyi minisztériumba kiküldött tűzoltó dőnc és a tűzoltóparancsnokság, valamint a polgármesteri XIV. ügyosztály útján.

A főpolgármester úr és a polgármester úr hivatálatban megköszönik, a polgármesteri XIV. ügyosztály útján, ha pedig a lakásán, a legközelebbi tűzoltóaktanya (I. kerület, illetve II. kerületi tűz-őrség) útján kap jelentést.

A rendőrség feladata egyrészt a hídfő körül ott szolgáló teljesítő magyar és német rendfenntartó közegekkel karöltve a forgalmat irányítani, másrészt a hidak felrobbantásáról a hídfőtől 200 méteres körzetben fekvő lakóházakat értesíteni. Mint-hogy a hidak robbantása nem veszélyezteti a környező épületeket, elegendő, ha a még ott tartózkodó lakók az ablakokat kinyitják és az óvóhelyre vonulnak. Lehetséges azonban, hogy kisebb vasdarabok a házakra esnek.

A hidak felrobbantása egyébként szorosan összefügg a kiürítés kérdésével, mert előreláthatóan a hidak összerombolására csak akkor fog sor kerülni, ha már Budapest területén utcai harcok folynak. Minthogy pedig az utcai harcok Budapest tűzértségi lövetésével járnak, valószínű, hogy a lakosoknak tekintélyes része, amely jelenleg minden körülmény között Budapesten kíván maradni, az ellenséges fegyverek közvetlen behatása alatt utolsó pillanatban mégis távozásra határozza el magát. Éppen ezért fokozottabb teher hárul a rendőrségre a rendfenntartással kapcsolatban, mert a hidakon éppen az utcai harcok alatt okvetlenül biztosítani kell a harcoló csapatok számára szükséges utánpótlás szállításának lehetőségét.

Ha a harci helyzet úgy alakul, hogy nem kell valamennyi hidat egyszerre felrobbantani, hanem csupán azok egy részét, a kirendelt összekötő tisztek és küldöncök ilyen értelemben teszik meg jelentésüket és azután azonnal visszatérnek szolgálati helyükre.

Tekintettel arra, hogy a hidak felrobbantására vonatkozó értesítés vétele és a felrobbantás végrehajtása közötti idő túlságosan rövid ahhoz, hogy az érdekelt hatóságok és szervek a még szükséges intézkedéseket foganatosíthassák, Meyer százados kiáltásba helyezte, hogy — ha az módjában áll — figyelmezteti az összekötő tiszteket, hogy a hidak felrobbantására vonatkozó parancs kiadása megitélése szerint várható.”

Befejezésül a hidak pusztulásának kronológiája:

- 1944. október vége — november első napjai: Aláaknázzák az összes budapesti Duna-hidat.
- November 4.: A Margit-híd pesti szakaszának felrobbantása.
- November 15: A Duna-hidak felrobbantásával kapcsolatos intézkedések kiadása.
- November 17: Tankcsapdák építését kezdik meg a hidaknál, lebontják a budai Duna-part rakparti lépcsőit, a rakparti járdákon lövészárkokat ás-nak, melyeket kukoricacsutkákból készült sövényvel álcáznak.
- November 30: Kiürítik a Duna-hidak hídfőinél levő lakóházakat.
- December 24: Bezárult a szovjet csapatok gyűrűje Budapest körül.
- December 31: Felrobbantják az Újpesti Összekötő Vasúti-hidat.
- 1945. január 14: Felrobbantják a Boráros téri hidat.
- Január 16: Felrobbantják a Ferenc József hidat.
- Január 18: Felrobbantják a Lánchidat és az Erzsébet-hidat, továbbá a Margit-híd budai és szigeti szárnyát.